

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на научната степен „ДОКТОР НА НАУКИТЕ“, в област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.6. „Спорт“ на тема:

КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА ЗА КОНТРОЛ И ОЦЕНКА НА ФИЗИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ И СПЕЦИФИЧНАТА РАБОТОСПОСОБНОСТ НА ПОДРАСТВАЩИ БАСКЕТБОЛИСТИ

Автор: доц. Мариана Алексиева Борукова, доктор, катедра „Баскетбол, волейбол, хандбал“, Национална спортна академия „В. Левски“ – София

Рецензент: проф. Даниела Дашева, ДН

Кратка справка за кандидата

Доц. Мариана Борукова, доктор е завършила НСА „В. Левски“ със специалност – треньор по баскетбол. Има и придобита магистърска степен в областта на спортния мениджмънт. През 2014 защитава образователната и научната степен доктор. През 2019 година е избрана за доцент по баскетбол в професионално направление 7.6. Спорт към катедра „Баскетбол, волейбол, хандбал“. Активно участва в създаването на учебни програми, в научни и образователни проекти, в организация на научни конференции и научни форуми. Доц. Борукова е отговорен редактор на научното списание „Годишник на НСА „Васил Левски“. Член е на експертния съвет по научна и проектна дейност на НСА. Член на Треньорска комисия към Българска федерация баскетбол, национален координатор по баскетбол на Спешъл Олимпикс, България.

Професионалните и научни интереси, изследователската и академичната дейност на доц. Мариана Алексиева Борукова, доктор основно са насочени към проблематиката на теорията и методиката на обучението и тренировката по баскетбол. Те са резултат от дългогодишната спортна кариера на доц. Мариана Борукова като национален състезател на България по баскетбол и като състезател в представителните отбори на водещи европейски баскетболни клубове във Франция, Испания, Италия, Гърция и Словакия. Носител е на награди и медали от редица престижни международни и национални състезания – 7 пъти шампион на Република България; 5 пъти носител на „Купа на България“; Европейски вицешампион за девойки през 1992 г.; Приз за „Най-добра баскетболистка за 2002 г.“; 2 пъти вицешампион на Република Словакия.

Всички тези предпоставки оформят нейния богат спортен профил, а вече и академичен и изследователски и нейната ангажираност с развитието на баскетболната игра.

Общи данни за дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е в обем от 287 страници, структурирани по следния начин – увод; три основни глави – Теоретични основи на контрола в баскетбола; Дизайн на изследването; Система за контрол на спортната подготовка при подрастващи състезатели по баскетбол; Основни изводи и приноси, Ползвана литература и Приложения (нормативни таблици и методология на прилагане на комплексната система за контрол).

Много богато онагледена с фигури и графики (46 на брой) и таблици – 42 на брой.

Актуалност на проблематиката

Актуалността на разработваната проблематика не подлежи на съмнение и това е убедително посочено от автора още във въведението. Разбира се, до момента в баскетболната практика съществуват критерии и методи за контрол и оценка на нивото на физическото развитие, физическата подготвеност и техническите умения при подрастващи спортисти, но разбира се практиката се нуждае от нова актуална системата за контрол на специфичната работоспособност, съставена от осъвременени тестове. За тази цел е необходимо да се познават в дълбочина особеностите на контрола в спорта – общо и в частност в баскетбола, както и съществуващите до момента системите.

Ефективното управление на тренировъчния процес, особено при подрастващи спортисти, изисква провеждането на тестови изпитания в отделните етапи на спортната подготовка, които носят актуална информация за състоянието на специфичната работоспособност на баскетболистите.

Така изведените обобщения водят и до формулирането на основната изследователска теза на докторския труд, а именно – *Контролът на специфичната работоспособност на подрастващи баскетболисти чрез комплексна тестова батерия като нов подход за ефективно управление на тренировъчния процес и предпоставка за спортна реализация в елитния баскетбол.*

Обектът и предметът на дисертационното изследване са очертани конкретно и надлежно са дефинирани осем изследователски тези (задачи), на които е намерено потвърждение на страниците на трета глава.

Основната цел на изследването е насочена към разработването на комплексна система за контрол на специфичната работоспособност при подрастващи баскетболисти като съществен фактор за повишаване на ефективността на спортната подготовка.

В изследванията са участвали 351 лица, от които 41 треньори по баскетбол и 310 състезатели и състезателки по баскетбол, разпределени в три възрастови групи – до 12, до 14 и до 16 година.

Експерименталният подход към проблема е в пет етапа разположени в логическа последователност и съподчиненост. Методологията на изследването включва 5 изследователски процедури, описани подробно и надлежно. Тук специално внимание трябва да обърнем на комплексната система за контрол на физическото развитие и специфичната работоспособност на подрастващи баскетболисти, която е съставена от 23 теста – 7 за физическо развитие и 16 за специфична работоспособност. Оперативната изследователска дейност е осъществена в рамките на една година.

Данните от проведените изследвания са обработени чрез адекватни статистическите методи като вариационен анализ (дескриптивна статистика), проверка на хипотези (дисперсионен анализ и U-критерий на Ман Уитни), корелационен, регресионен и факторен анализ. За всички статистически анализи е използван статистическият софтуер SPSS -21.

В първа глава на труда са представени водещите концепции за контрола в спорта и в частност за контрола на специфичната работоспособност в баскетбола. Тук интерес представлява и разработеният ретроспективен анализ на вече съществуващите системи за контрол в баскетбола. Критичният анализ на използваната литература показва, че са проучени 230 източника, от които 140 на кирилица, 83 на латиница и 7 интернет ресурса, повечето публикувани през последните 10 години.

По принцип доц. Борукова е постигнала добро качество на критичния анализ на основните теоретични постановки на школи по отношение на контрола в спорта на отделни наши и чужди автори. В повечето случаи авторската ѝ позиция и оценка е добре артикулирана.

Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Настоящият дисертационен труд е теоретико-експериментално изследване върху проблемите на контрола в баскетбола с подрастващи спортисти за разработване и експериментиране на комплексна система за

оценка и оптимизиране на някои основни фактори на спортното постижение. По своята същност то представлява репрезентативно изследване, което напълно отговаря на високите критерии на голям докторски труд.

В потвърждение на гореказаното са и получените научно-приложни резултатите на дисертационния труд, както следва:

1. Установени са средните стойности и вариативност на различните компоненти на специфичната работоспособност на подрастващи баскетболисти – момичета и момчета във възрастов аспект и по пол.
2. Установена е приложимостта на тестовете за контрол на специфичната работоспособност на подрастващи баскетболисти – момичета и момчета. Установени са надеждността и съдържателна валидност (специфичност) на използваните тестове. Доказано е, че повечето измервани параметри са с висока надеждност, което свидетелства за тяхната специфичност и приложимост в баскетбола.
3. Изведената е динамиката на физическото развитие при момичетата показва, че между U14 и U16 не се наблюдават статистически значими разлики. Докато при момчетата се установява съществено влияние на фактора възраст върху развитието на основните признаци на физическото развитие.
4. Доказано е, че при показателите за физическа подготвеност и в трите възрасти от U12; U14 и U16, момчетата имат предимство по признаците свързани със скоростните възможности, взривната сила на долни крайници при хоризонтални и вертикални усилия, както и при пъргавината, а при момичетата предимството е по отношение на гъвкавостта. Стойностите на t критерия Стюдент се повишават във времето.
5. Установено е, че при момчетата и момичета от U12, U14 и U16, които тренират организирано баскетбол с нарастване на възрастта се подобрява нивото на физическата подготвеност. По показателите за технически умения и при трите възрасти момчетата имат предимство по признаците свързани с уменията за придвижване по терена и боравене с топка на висока скорост, ловене и подаване, стрелба в коша и реализаторските способности. При момичетата предимството е по отношение на времето за изпълнение на стрелбата, но не и по отношение на точността.
6. Статистически е потвърдено, че при всички възрастови групи и при двата пола, високите стойности на F критерия на Фишер показват силното въздействие на фактора възраст върху времето постигнато при стрелбата в коша, също така и при процента на реализираните наказателни удари.

7. Разкрита е факторната структура на изследваните показатели на специфичната работоспособност. Обособени са три компоненти (фактора), които обясняват над 70% от общата дисперсия на изследваните признаци. Групирането на показателите по отделните компоненти при подрастващите е съобразено с възрастово-половото им развитие.
8. Разработена е нормативна база за оценка на специфичната работоспособност на подрастващи баскетболисти по възраст и пол.

Оценка на приносите на дисертационни труд:

В дисертационния труд са посочени 4 конкретни приноси за приложимостта на резултатите в областта на специфичния контрол в баскетбола. Те звучат по-следния начин:

1. Събрани са сведения за средното ниво и вариативност на основни признаци на физическото развитие и специфичната работоспособност при подрастващи баскетболисти във възрастово-полов аспект.
2. Разработена е комплексна система за контрол на подрастващи състезатели по баскетбол, която предоставя възможност на треньорите за нов подход при подбора и селекцията на млади играчи и ефективно управление на тренировъчния процес.
3. Създадена е нормативна база и са изведени регресионни модели, които позволяват обективно оценяване на резултатите от тестовете за специфична работоспособност на подрастващи баскетболисти – момичета и момчета във възрастов аспект, и която осигурява богата информация за състоянието им. Възможно е създаването и на други тестове за оценка на параметри на специфичната работоспособност.
4. Предвид зависимостта на физическото развитие от биологичното съзряване, спортния стаж и спецификата при методиката на обучение в техниката и тактиката на играта, е необходима за отделните изследвани възрасти, разработените примерните модели на младите състезатели по баскетбол да се използват в съвременната спортна практика.

Представената с настоящия труд комплексна система за контрол на специфичната работоспособност в баскетбола при подрастващи не само притежава потенциала да подпомогне за усъвършенстването на тренировъчния процес в спорта, но може да се използва успешно и от националните отбори в по-високите възрасти и дори в съседни на България страни.

Всичко това може да даде по-нататъшен тласък в развитието на баскетбола при подрастващи.

В дух на конструктивизъм мога да посоча и някои пропуски, които се намаляват стойността на представения дисертационен труд. Например, отчитам като по-слабо конструирана и разработена първа част на труд – теоретична, в сравнение с практико-приложната – трета глава! Известни претенции могат да се отправят и към „оригиналността“ на приложената тестова батерия!

Към дисертационния труд са представени три публикации, които изпълняват изискванията на ЗРАС, ПРАС и вътрешните правила на НСА „В. Левски“ – едната публикувана в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация, а останалите две в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томовете.

Авторефератът обективно отразява съдържанието на дисертационния труд.

Заклучение

Несъмнено, на нашето внимание е представена една сериозна и задълбочена научна разработка в областта на баскетбола. Резултатите от настоящия труд разширяват, не само специфичната за баскетбола теория и практика, но и общата теория и практика на диагностиката и контрола на специфичната работоспособност в спорта. Иновативните изследователски подходи, приложени в настоящия труд, могат да бъдат използвани и в други спортове, където усъвършенстването на факторите на специфичната работоспособност е от голямо значение за спортното постижение.

Доц. Мариана Борукова, доктор е задълбочен и последователен изследовател и това отчетливо си личи в списването на този дисертационен труд, който аз оценявам високо.

В тази връзка предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъди на доц. Мариана Алексиева Борукова, доктор, научната степен „ДОКТОР НА НАУКИТЕ“ в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, ПН 7.6. Спорт.

София, 15.07.2022

Проф. Даниела Дашева, ДН